

100

zajímavostí z plzeňských archivů

TAK UŽ SI ZASE
ŘÍKÁME
VO PŘESDRŽKU

Legitimace k...
Bydliště

Číslo domácnosti
Přídělové maso
Kupon

Starý most

100 zajímavostí z plzeňských archivů

Miroslav Eisenhammer

Kateřina Fantová

Pavla Karásková

Ladislava Nohovcová

Ludmila Novotná

Michal Peleška

Anna Peřinová

Michael Pešťák

Karel Řeháček

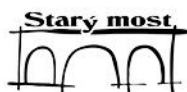
Hana Řihová

Adam Skála

Radoslava Šestáková

Jan Vaňata

Eva Wasková

KNIHA VZNIKLA VE SPOLUPRÁCI

s Archivem města Plzně,

Státním oblastním archivem v Plzni

a Archivem společnosti Plzeňský Prazdroj, a.s.

Archiv **Plzeň**

Státní oblastní archiv v Plzni

archivy Plzeňského a Karlovarského kraje

Plzeňský Prazdroj
Archiv společnosti

KNIHA VZNIKLA ZA PODPORY NADACE 700 LET MĚSTA PLZNĚ

Poděkování za pomoc patří Ctiradu Fojtíčkovi a Štěpánce Pfliegerové

100 ZAJÍMAVOSTÍ Z PLZEŇSKÝCH ARCHIVŮ

Text © Miroslav Eisenhammer, Kateřina Fantová, Pavla Karásková, Ladislava Nohovcová, Ludmila Novotná, Michal Peleška, Anna Peřinová, Michael Pešák, Karel Řeháček, Hana Říhová, Adam Skála, Radoslava Šestáková, Jan Vaňata, Eva Wasková

Fotografie, dokumenty © Archiv města Plzně, Státní oblastní archiv v Plzni (pracoviště Plzeň a Klášter), Archiv společnosti Plzeňský Prazdroj, a.s., Západočeské muzeum v Plzni, Národní archiv, Kanonie premonstrátů Teplá, soukromá sbírka Karla Řeháčka, sbírky nakladatelství Starý most, Petr Mazný

Vydavatel: Starý most s.r.o., Plzeň

www.starymost.cz

[www.fb.com/www.starymost.cz](https://www.facebook.com/www.starymost.cz)

Vydání první, 2017

DTP: Eva Haunerová, Starý most s.r.o.

Tisk: EUROPRINT a.s.

ISBN 978-80-87338-75-9

ÚVOD

Vážení čtenáři,

možná znáte ten pocit, když otevřete krabici, která desítky let ležela zaprášená a neotevřená na půdě, ve sklepech, v nepoužívané komoře... A probíráte se starými dopisy, zažloutlými fotografiemi, na kterých jsou zachyceni příbuzní, které jste ani nepoznali, složenými novinami či reklamami na zboží, které už dnes v obchodech nenajdete.

Přáli bychom si, abyste podobný pocit objevování starých tajemství pocítili i při listování touto knihou. Profesionální archiváři z plzeňských institucí pro vás vybrali desítky archiválií a s nimi spojené zapomenuté příběhy. Jejich prostřednictvím se můžete projít nejstarší historií Plzně i její ne tak dávnou minulostí. Připomeneme vám začátky Škodovky i všech plzeňských pivovarů, zaniklých továren i osudy zajímavých Plzeňanů.

Pojďme společně otevřít starou krabici plnou dávných příběhů...

Kolektiv autorů

Miroslav Eisenhammer (eis)

Kateřina Fantová (fan)

Pavla Karásková (kar)

Ladislava Nohovcová (noh)

Ludmila Novotná (nov)

Michal Peleška (pel)

Anna Peřinová (peř)

Michael Pešák (peš)

Karel Řeháček (řeh)

Hana Říhová (říh)

Adam Skála (ská)

Radoslava Šestáková (šes)

Jan Vaňata (vaň)

Eva Wasková (was)

Městské pečetidlo

Nejstarší plzeňskou trojrozměrnou památkou uloženou v Archivu města Plzně je pečetidlo (typář), které mělo vzniknout krátce po založení města, tedy někdy na přelomu 13. a 14. století. Jeho velmi vysoká výtvarná kvalita některé badatele svádí k domněnce, že mohlo být zhotoveno v některé z norimberských dílen. Jiní badatelé se přiklánějí k myšlence, že bylo vytvořeno rytcem královských pečeti Václava II.

Bronzové pečetidlo má v průměru 84 mm, což jej řadí k pečetím významných evropských měst. Na jeho zadní straně je připevněna kobyłka s otvorem pro šňůrku.

Legenda v opisu je provedena gotickou majuskulou a je ohraničena drobným bodovcem. Samotný text zní: S.IGILLV.CIWITATIS.D'.NOWA.PILSEN REGI. BOHIE (pečeť města Nové Plzně Království českého). Obraz v pečetním poli tvoří otevřená brána zakončená cimbuřím a na obou stranách věžemi, v níž stojí rytíř mající o levé rameno opřený tasený meč a v pravici držící štít s českým dvouocasým lvem. V ose nad ním vyrůstá prostovlasá panna s praporem s českým lvem v levé ruce a s moravskou orlicí v ruce pravé.

Jeho nejstarší otisk je dochován na závěti Wolframa Zwinilingera ze 17. dubna 1307. Tento typář se používal nejméně do roku 1466.

Výše zmíněná listina není zajímavá pouze prvním dochováním městské pečeti, ale odkazuje i na to, že se v Plzni již na počátku 14. století vařilo pivo, jelikož jmenovaný plzeňský měšťan odkázal kostelu sv. Bartoloměje pivovar a sladovnu. (fan)

Listina W. Zwinilingera s pečetí z roku 1307

ARCHIVNÍ
KULTURNÍ
PAMÁTKA

Pečetidlo – nejstarší trojrozměrná památka uložená v Archivu města Plzně

Nejstarší městská kniha

Nejstarší městská kniha uložená v Archivu města Plzně se do jeho fondů vrátila po roce 1948 z Národního muzea v Praze, kam ji měl krátce po jeho založení předat profesor Josef Vojtěch Sedláček. Jedná se o knihu „Liber iudicii“, vedenou v městské kanceláři v průběhu let 1407–1411.

Rukopis o rozměrech 22 × 29,5 cm se 154 stránkami sloužil pro zapisování soukromoprávních záležitostí měšťanů a obyvatel Plzně i jejich vesnic. Kniha tak obsahuje rozličné latinsky psané převody nemovitostí, dlužní zápisy či záznamy o zastavování movitých předmětů a jejich opětovném vyplácení. Kromě toho se v ní nacházejí i zápisy trestního charakteru. (fan)

Ukázka jednoho listu z cenné knihy

Desky nejstarší městské knihy

ARCHIVNÍ
KULTURNÍ
PAMÁTKA

Kašpárek, Spejbl a Hurvínek

Archivní fond slavného loutkáře Josefa Skupy (zabírající téměř 50 běžných metrů) obsahuje velkou řadu písemností, které dokumentují život a činnost tohoto umělce (korespondence, plakáty, rukopisy...). Kromě toho jsou v archivu uloženy i trojrozměrné předměty ze Skupova života, například brýle, dečka z jeho dětských let, porcelánový talíř s Hurvínkem a Žerykem, umělý chrup či velká řada gramofonových desek s unikátními nahrávkami Spejbla a Hurvínka, zvukovými efekty pro divadlo či projevy významných osobností... Jedná se především o originál Spejbla, revolučního Kašpárka a třetí garnituru Hurvínka.

Již za první světové války vystupoval Kašpárek, vyřezaný Františkem Noskem a vedený Ludvou Novákem, v politických kabaretech. Promlouval hlasem mladého Josefa Skupy a symbolicky již měsíc před koncem války pohřbil rakousko-uherskou monarchii.

Až mnohem později, v roce 1920 byl Karlem Noskem podle Skupova návrhu vytvořen Spejbl, jenž měl ztělesňovat typ měšťáka. Po dalších šesti letech se objevila loutka jeho syna Hurvínka, kterého vyřezal řezbář Gustav Nosek. Typologie obou postav byla převzata z běžného života a Skupa pomocí nich zobrazoval na divadle měšťáckou společnost, její morálku i výchovu. Spejbl s Hurvínkem prošli řadou divadelních žánrů – od samostatných výstupů až k pásmům a revuím s pevným dějem, který byl během nacistické okupace obohacen o společenský jinotaj. (fan)

*Revoluční
Kašpárek,
vyřezaný
Františkem
Noskem*

Hurvínek a Spejbl

Povodeň v září 1890

Na počátku září roku 1890 byla Plzeň, stejně jako i jiná česká města postižena velkou povodní. V Plzni byla nejvíce zasažena její tehdejší předměstí, a to zejména oblast mezi bývalou Pražskou bránou a nádražím. Voda se však dostala i na Saské předměstí a na další místa.

Pozornost povodni věnovalo nesčetně místních periodik, kromě toho byly vydány i samostatné brožury o této katastrofě. Také vznikla řada fotografií dokumentujících nejen stav vody v ulicích, ale také zájem lidí, přicházejících se podívat na nastalou spoušť.

Jedním z plzeňských fotografů byl i Čeněk Hrbek, jenž zachytil rozlitou řeku v Poděbradově třídě (dnes část Pražské ul.), kde se tlačila spousta lidí na provizorní lávce. Díky němu se dochoval pohled na tehdy nově vystavěný železný most přes řeku Radbuzu (dnes most U Jána), pod nímž je nashromážděn nespočet trosek z plzeňské plovárny, které s sebou přinesla velká voda.

Kromě tohoto obrazového materiálu je v Archivu města Plzně dochováno také několik písemností dokumentujících povodeň. Jsou zde například seznamy osob, jež konaly hlídky v povodňových oblastech, ale také spisy o poškozených bytech a žádosti o výpomoc postiženým potopou. (fan)

Povodeň v roce 1890 v Poděbradově (dnešní Pražské) ulici

*Fotografie
Čenka Hrbka
z Poděbradovy
(Pražské) ulice*

*Pražský
most U Jána
odolávající
velké vodě*

*Povodeň
na Radbuze,
v pozadí
železniční
most*

Srpen 1968 ve fotografiích

Vojska států Varšavské smlouvy, která do tehdejšího Československa dorazila již před půlnocí 20. srpna 1968, začala krátce po 10. hodině druhého dne obsazovat tehdejší plzeňské Gottwaldovo nádraží a během dne již zabrala celé město. Plzeňané se pokoušeli počínání okupantů mařit nebo alespoň ztížit. Z ulic tak mizely orientační tabule, ukazatele směru byly přetírány a na fasádách se začaly objevovat nápisy protestující proti okupaci. Krátce před 12. hodinou pak byla Krajskou správou Veřejně bezpečnosti v Plzni hlášena střelba.

V Archivu města Plzně se nachází sbírka věnující se tomuto smutnému období našich dějin.

V PRAZE UŽ
OBSADILI
OKUPANTI TĚMĚR
VŠECHNY VEŘEJ-
NÉ BUDOVY A VÝ-
ZNAMNÉ INSTITU-
CE.

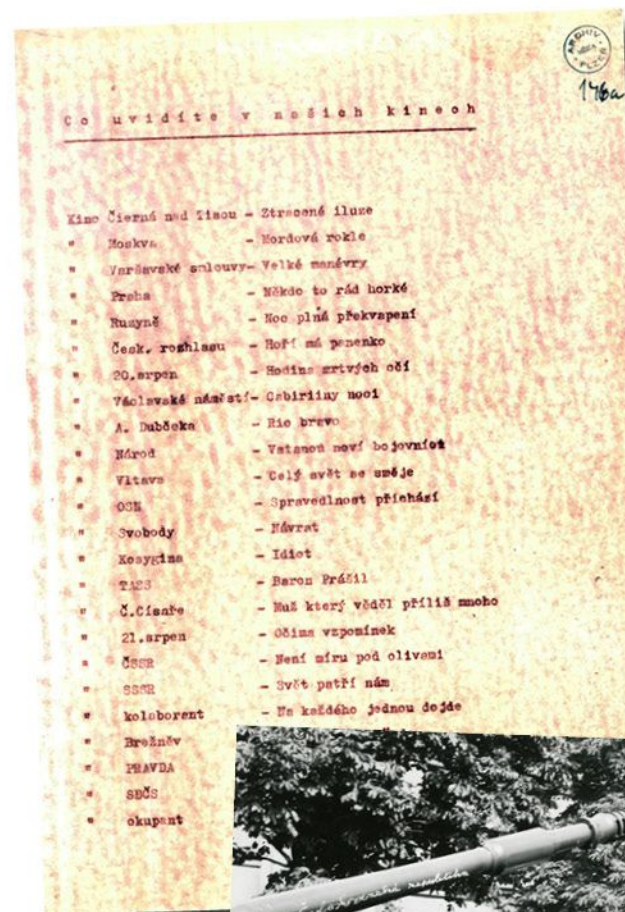

Snímky ze srpna 1968, uložené v městském archivu. Jejich autorem je Antonín Sopek.

Ta obsahuje výtisky rozličných periodik z doby příchodu sovětských vojsk a krátce poté. Jedná se nejenom o deníky Pravda či Svobodné slovo, ale také časopis Index, vydávaný plzeňskými vysokoškoly, Tulák, vydaný místními trempy, a mnohé další. Kromě toho je zde i uložena řada protiokupantsky mířených letáků, ale také několik

prohlášení státních či stranických orgánů.

Mimoto je zde uchována řada fotografií od nejrůznějších autorů, zachycující sovětská vojska na náměstí a v jeho okolí, shromáždění občanů před Československým rozhlasem v Plzni na náměstí Míru a manifestace na náměstí. Zachyceny jsou i nápisy a plakáty na ohraďkách, budovách, sovětské tanky a jiná vojenská technika. (fan)

Etikety Měšťanského pivovaru

Vedle dřevěných sudů začal od roku 1887 stáčet Měšťanský pivovar v Plzni svůj ležák nově také do skleněných lahví. Ačkoliv byly lahve zpočátku embosované s nápisem např. Bürgerliches Bräuhaus in Pilsen, zřejmě od roku 1890 se na nich vůbec poprvé začaly objevovat papírové etikety s označením plzeňského pivovaru. Prozatím nejstarší dochované etikety v Archivu Plzeňského

Prazdroje pochází z roku 1896 a jsou ve dvou verzích – s českým textem na růžovém podkladu a s německým textem na zeleném podkladu.

Měšťanský pivovar v Plzni si dal jako ochranu svého výrobku hned v dubnu 1859 zapsat ochrannou známku Pilsner Bier. Po vzniku dalších plzeňských pivovarů byla tato ochrana již nedostačující, a proto byla v roce 1898 zapsána slovní známka Plzeňský Prazdroj/Pilsner Urquell. O rok později, v únoru 1899, je už nová slovní známka uvedena i na etiketě.

Po celé 20. století si etikety Plzeňského Prazdroje uchovaly v zásadě stejný vzhled, od roku 1899 byly doplňovány rakouským znakem, od roku 1920 československým. V roce

Etiketa z roku 1896

Etiketa z roku 1908

Fotografie prvorepublikových lahví s etiketami, kolem roku 1928

1900 získal pivovar právo užívat znak města Plzně, který se na etiketách zobrazuje od roku 1908. O sedm let později se v záhlaví etiket začala objevovat pečeť zapsaná jako samostatná ochranná známka již v roce 1913, až se na dlouhou dobu stala jejich trvalou součástí. Podobně byla v roce 1926 zapsána kruhová známka „sud s bránou“. Po roce 1945 zmizely z etiket znaky, místo nich se objevilo zmenšené vyobrazení kruhové známky. (peř)

OBCHODNÍ A ŽIVNOSTENSKÁ KOMORA V PLZNI.

Rojstná známka IX. folio 184. Číslo 2314.

CERTIFIKÁT

Datum podání	Dne 30. října 1924 v 10.15 hod.
Převládě zápisná	
Zadatel	Firma: Měšťanský pivovar Sídlo: Plzeň
Známka	
Podnik	převovar v Plzni
Značí	Skupina V. pivo
Poznámka	

Úřad pro zápis známek a vzorků v obchodní a živnostenské komoře v Plzni.

Přisvojil registrant:

Certifikát o registraci etikety pivovaru z roku 1924

Etiketa Prazdroje z let 1946–1950

Etiketa používaná v letech 1981–1984

Obsah

Úvod	3	Lochotínské lázně	57
Archiv města Plzně	4	Borský park na plánech.....	58
Obrazy zmizely, kniha se zachovala	6	Manifestace proti monarchii.....	60
Dokumenty, které skončily pod podlahou	8	Propagandistické letáky a plakáty	62
Listiny rozhojňující městský znak	9	Fotografie zaniklých továren	64
Městské pečetidlo.....	10	Návrh na stavbu Velké synagogy.....	67
Nejstarší městská kniha.....	11	Text české hymny je uložen v Plzni.....	68
Kašpárek, Spejbl a Hurvínek	12	Státní oblastní archiv v Plzni.....	70
Plzeň, Niagarské vodopády i Maroko.....	14	Kde domov tvůj?.....	72
Čtyři zlaté buly.....	16	Jak se v Plzni pochovávalo	74
V Kozinově kobce rebel nikdy nebyl	18	Když byly ceny pod dohledem.....	76
Žaltář z oseckého kláštera.....	20	Biografie a film	78
Stopy Bedřicha Smetany	21	Pronásledování Židé	80
Český herbář.....	22	Omladináři na Borech	82
České úlohy rakouských arciknížat	23	Neznámé fotky staré Plzně	84
Povodeň v září 1890	24	Osvobození Plzně očima rodiny Eretových ..	86
Cechovní výuční listy	26	Zahrada rodiny Hruškovy.....	88
Alba herců plzeňského divadla	28	Co skrývají osobní fondy?.....	90
Dvě věže plzeňského chrámu.....	29	Plzeňské hospody na fotografiích	
Návrh na stavbu divadla	30	Josefa Fidlera	92
Plakát prvního českého představení.....	32	Karosárna Brožík	94
T. G. Masaryk byl v Plzni čtyřikrát	34	Stalinův pomník v Plzni	96
„Sovětský šašek – náš vzor“	36	Jak se mělo jezdit v okolí dnešní Americké...98	
Lábek sbíral vše o Plzni	38	Západočeské konzumní družstvo v období	
Když přijel císař pán	40	první republiky	100
Srpen 1968 ve fotografiích.....	42	Snímky zničené Škodovky	102
Průvod Božího těla šel kolem náměstí.....	44	Cesarevič proti Mikase (s plzeňskými odlitky)	
Tryzna za Heydricha	46	104
Z gotického klenotu zůstaly jen dveře	47	Jízdní řád pro cyklisty v Plzni	106
Když se v Plzni bouralo	48	Ochranná známka Škoda – autor neznámý 108	
Kašny na náměstí	50	Kniha slavných návštěv.....	111
Dráha pod náměstím	52	Od žárovky po teplomety	114
Zákresy plány Plzně	53	Zábavné vlaky z Plzně do Zábělé a zpět	115
Atlas historických map.....	54	Plzeňská nádraží	116
Když padaly bomby na Plzeň	55	Piettova papírna v Plzni	119
Spartakiády ve Štruncových sadech.....	56	Mezi Plzní a Prahou měla vést koněspřežka 122	
		Papírna Fürth & Gellert v Plzni.....	124

Archiv společnosti Plzeňský

Prazdroj, a.s.	126	Etikety Měšťanského pivovaru	148
Na začátku pivovaru bylo vyzvání	128	Reklamní brožura Měšťanského pivovaru ..	150
Založení Měšťanského pivovaru v Plzni.....	130	Jak šel Prazdroj do světa	151
Mecenášství pivovaru	132	První plzeňský akciový pivovar – Gambrinus...	
Pivovarská varna.....	134	154
Sklepení Měšťanského pivovaru.....	135	Když Gambrinus slavil padesát let.....	156
Sklepy pivovaru Gambrinus	138	Plzeňský společenský pivovar – Prior	157
Hlavní (Jubilejní) brána pivovaru.....	140	Reklamní brožura pivovaru Prior.....	158
Vodárenská věž.....	142	Český plzeňský pivovar, akciová společnost	
Album zástupců Měšťanského pivovaru v Plzni		v Plzni – Světovar	159
.....	144	Zdroje fotografií a dokumentů.....	161
Dopisní papír Jana Drimla.....	146	Prameny	162
		Literatura.....	164

